

HET EPITAAF VAN MARIUS AMBROSIUS CAPELLO

21-01-
2008

EPITAAF VAN MARIUS AMBROSIUS CAPELLO, ZEVENDE BISSCHOP VAN ANTWERPEN
Hendrik Frans Verbrugghen, 1676
Wit en zwart marmer
Onze-Lieve-Vrouwekathedraal, Antwerpen

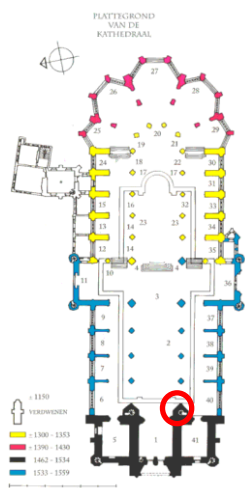
Pieter C. Vis, student nummer: 3067785

Kernproblemen 1600-1750, collegejaar 2007/2008

Docenten: Dr. Yvonne Bleyerveld, Drs. Geert Medema, Prof.dr. Koen Ottenheym

Onderwijsinstituut: Kunstgeschiedenis en Muziekwetenschap

Universiteit Utrecht

Een haastige bezoeker aan de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal te Antwerpen zal vermoedelijk aan dit relatief bescheiden epitaaf voorbijsnellen omdat het grafchrift zich hoog aan de westwand – ingeklemd tussen ingang en shop - van de kerk bevindt. De Rubensschilderijen achter in het koor en transept ogen immers meer spectaculair. Misschien is dit tekenend voor de figuur van bisschop Marius Ambrosius Capello, maar - zoals later zal blijken - deze plek is geen toeval.

Ondanks zijn Italiaanse achternaam was Capello geboren in Antwerpen en nog net in de 16e eeuw (1597). Vader was een Italiaanse edelman, maar moeder een Vlaamse (Maria van Boxhorn, vrouwe van Eyck). Ambrosius trad al op jeugdige leeftijd toe tot de Prediker- of Dominicanerorde en doorliep een redelijk succesvolle kerkelijke carrière in Duitsland en Vlaanderen. In 1654 werd hij benoemd tot bisschop in zijn geboortestad en was hiermee de zevende ambtsdrager. Capello heeft deze functie tweeëntwintig jaar bekleed en liet zich

gedurende zijn ambtsperiode niet alleen kennen als een eminent geleerde, maar ook als iemand die een grote mate van medemenselijkheid bezat. Dit laatste kwam vooral tot uiting in zijn giften aan de minderbedeelden. “Niemand gaf zoveel uit eigen middelen als hij” werd van hem gezegd.¹

Bisschop Capello overleed op 4 oktober 1676 en werd in het hoogkoor van de Onze-Lieve-

Vrouwekathedraal begraven. Tot de inventaris van deze kerk behoort naast de door hem geschonken kerkelijke kostbaarheden ook een tweetal funeraria: een praalgraf, dat niet in het hoogkoor, maar in een zijkapel staat en een wandgrafschrift. Het graf is gemaakt door Artus II Quellinus de Jonge van wie lange tijd gedacht is dat hij ook de beeldhouwer was van het Capello-epitaaf. Op stilistische gronden is aangetoond dat de maker Hendrik-Frans Verbrugghen was², een

vaardig beeldhouwer die vaak voor kerken gewerkt heeft. Als de datering 1676 van dit sculptuur juist is, heeft de pas tweeëntwintigjarige Verbrugghen verbazingwekkend snel gewerkt om het nog in de laatste twee maanden te voltooien.³ Het ligt dus meer in de rede te veronderstellen dat het jaartal op de schriftrol op het jaar van overlijden duidt dan op het jaar van vervaardiging.

De plaats van het wandgrafschrift aan de binnenmuur van de zuidertoren (die nooit is voltooid) was bewust gekozen omdat zich daar de toog van de Eleemosynarii bevond. Deze Aalmoezeniers waren immers belast met geestelijke en materiële zorg voor gasten, zieken en behoeftigen en deelden op deze plek in de kerk de aalmoezen uit.⁴ Zij waren ook de opdrachtgever voor dit werk van Verbrugghen om hiermee de vrijgevege bisschop te herdenken.

Dit epitaaf is een goed voorbeeld van de iconografische traditie die begin zeventiende eeuw in Italië ontstaan is.

¹ Prins, Floris, 'Marius Ambrosius Capello, Zevende bisschop van Antwerpen (1597 - 1676)', *Gazet van Antwerpen* (1933), p.

² Durian-Ress, S., 'Das Barocke Grabmal in den südlichen Niederlanden, Studien zur Ikonographie und Typologie', *Aachener Kunstblätter* (1974), p.273-281

³ Mogelijkerwijs was reeds voorafgaand aan de opdracht een aantal onderdelen in het atelier aanwezig als standaardvoorraad.

⁴ Grieten, Stefan; and Joke Bungeneers, *De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Antwerpen 1996 p. 120

FIGUUR 1 DETAIL VAN GRAF URBANUS VIII,
DE DOOD SCHRIJFT IN HET BOEK

Soortgelijke funeraire sculpturen zijn aldaar ontwikkeld tot theatrale, ja zelfs ogenschijnlijk bewegende voorstellingen, waarbij Gianlorenzo Bernini een voortrekkersrol vervulde met zijn grafmonumenten voor de verschillende Pausen. Voor het Urbanus-VIII-monument (1628-1647) maakte Bernini voor het eerst effectief iconografisch gebruik van verschillende materialen en kleuringen.⁵

Ook in dit werk van Verbrugghen ontbreekt de dramatiek niet: de dode rijst uit zijn graf op en wijst de beschouwer op deze voortreffelijke bisschop. Ambrosius Capello is afgebeeld op het met laurierbladen omkranste medaillon, dat bekroond is met bisschopsstaf, mijter en een olijftak. Dit symbool van de vrede is bij een latere restauratie van schubbig vruchten voorzien ter vervanging van de gebruikelijke olijfruchten. We weten dit dankzij een tekening van Alexander Schobben, die deze in 1750 gemaakt heeft alvorens tot herstel over te gaan.⁶ De engelen aan weerszijden van Capello hebben bollende wangen en hun houding laat er geen twijfel over bestaan dat zij oorspronkelijk bazuinen hebben gehad. Deze afbeeldingswijze voert terug op Bijbelse teksten zoals 1 Korintiërs 15:52 *Wanneer de bazuin weerklinkt, zullen de doden worden opgewekt met een onvergankelijk lichaam en zullen ook wij veranderen.*⁷ Een alternatieve mogelijkheid is meer profaan: personificaties van de Faam die de roem van Ambrosius Capello rondbazuinen.

Tussen deze twee herauten zweeft een putto die in aanvang een omgekeerde toorts heeft vastgehouden als symbool van de dood. Deze toorts ontbreekt nu echter eveneens.⁸ In de afbeelding in de bijlage zijn de trompetten en toorts weer ingetekend.

Aan de sarcofaag is een marmeren schriftrol gehecht waarop een tekst staat die veel over de overledene onthult.

DE ZEER BEROEMDE EN ZEER EERBIEDWAARDIGE HEER
BROEDER AMBROSIO CAPELLO
VAN DE ORDE DER PREDIKHEREN,
ZEVENDE BISSCHOP VAN ANTWERPEN,
IN LEVEN EN IN DE DOOD
AARTSAALMOEZENIER.
(IK HEB GENOEG GEZEGD)
DE AALMOEZENIERS, DE UNIVERSELE ERFGENAMEN,
IN VROOMHEID EN WELWILLENDHEID.
1676

Capello had de behoeftigen van Antwerpen tot zijn enige erfgenamen benoemd, reden waarom de Aalmoezeniers opdracht hadden gegeven om dit kostbare epitaaf te vervaardigen.

⁵ Wittkower, Rudolf, *Art and architecture in Italy, 1600 to 1750*, Harmondsworth 1958 p. 103

⁶ Ibidem

⁷ Van Brabant verwijst in dit verband naar Mattheus 24 en 25, maar deze teksten bieden nauwelijks houvast voor deze iconografie. Zie Brabant, J. van, *Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen, grootste gotische kerk der Nederlanden : een keur van prenten en foto's* Antwerpen 1972 p. 225

⁸ Grieten, Stefan; and Joke Bungeneers, *De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Antwerpen 1996 p. 120

Onder de sarcofaag houden twee putti het wapenschild van Capello vast; wiens embleem een kardinaalshoed met linten is. Dit is mogelijkwerwijs ook een verwijzing naar een woordspeling op zijn naam: Cappello betekent immers hoed. Deze hoed is overigens – met gestrikte linten - ook nog boven het wapenschild in vooraanzicht gebeeldhouwd.

De mooie details ten spijt, de meeste aandacht van de beschouwer gaat uit naar de magere oude man – een - die vanonder zijn zwarte doodskleed wijst naar het cartouche van de bisschop. Is hij een personificatie van de Dood of Ambrosius Capello die oprijst uit zijn graf of één van de armen die dreigt te bezwijken aan de honger? We zullen het nooit zeker weten, maar zijn dwingende blik is gericht op de beschouwer en zijn geopende mond is welsprekend genoeg: zorg voor de behoeftigen en neem Ambrosius als voorbeeld!

Literatuur

Brabant, J. v., *Onze-Lieve-Vrouwkathedraal van Antwerpen, grootste gotische kerk der Nederlanden : een keur van prenten en foto's* Antwerpen 1972

Durian-Ress, S., 'Das Barocke Grabmal in den südlichen Niederlanden, Studien zur Ikonographie und Typologie', *Aachener Kunstblätter* Nr. 45 (1974), pp. 273-281

Grieten, S. en Bungeneers, J., *De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Antwerpen 1996 (Inventaris van het kunstpatrimonium van de provincie Antwerpen)

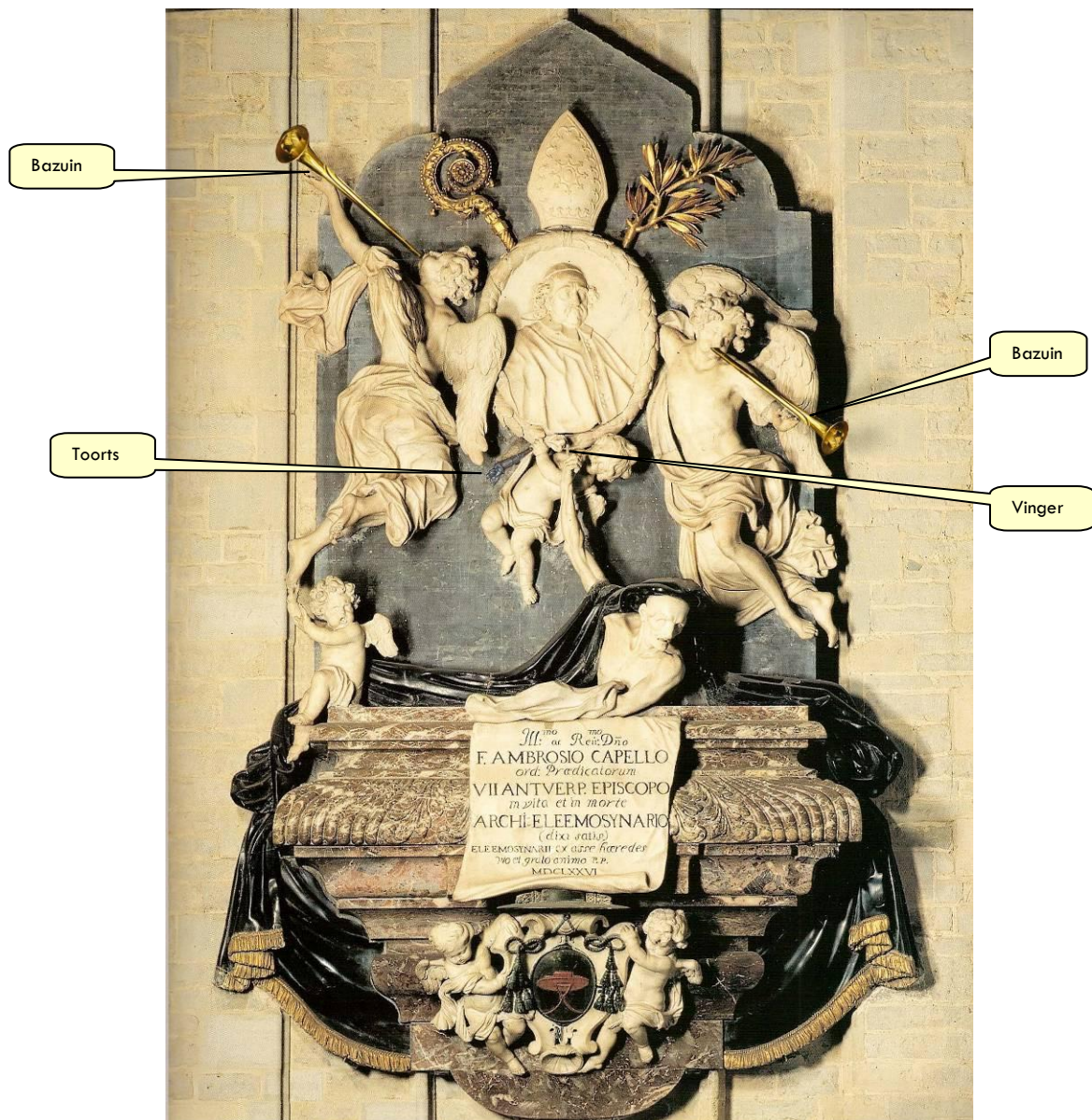
Kockelbergh, I., *Verbruggen. Flemish family of artists*, London Turner, J 1996 (The dictionary of art), deel 32

Prins, F., 'Marius Ambrosius Capello, Zevende bisschop van Antwerpen (1597 - 1676)', *Gazet van Antwerpen* (1933)

Rynck, P. D., *De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Gent-Amsterdam 2005

Wittkower, R., *Art and architecture in Italy, 1600 to 1750*, Harmondsworth 1958 (Pelican history of art ; Z 16)

Bijlage: Reconstructie engelen met bazuinen, toorts en vinger⁹

In deze afbeelding is zichtbaar gemaakt hoe het wandepitaaf er oorspronkelijk uitgezien zou kunnen hebben. De bazuinen zijn ingetekend conform de illustratie van het boek van J. van Brabant; de vinger en toorts zijn tentatief aangebracht aangezien er geen gelegenheid was om de oorspronkelijke bronnen te raadplegen over de exacte positie van deze ontbrekende delen.

Er is volgens een achttiende-eeuwse tekening een deel van het onderkleed van de linker engel rondom de onderbenen gedrapeerd. Maar niet zeker is of dit ook daadwerkelijk als zodanig uitgevoerd is.¹⁰

⁹ Bewerking door auteur aan de hand van illustratie 119 in Brabant, J. v., *Onze-Lieve-Vrouwkathedraal van Antwerpen, grootste gotische kerk der Nederlanden : een keur van prenten en foto's Antwerpen* 1972 p. 225. Deze foto is genomen op het moment dat de bazuinen nog aanwezig waren

¹⁰ Inv. D XXIX.45 Stedelijk Prentenkabinet van Antwerpen. Grieten, Stefan; and Joke Bungeneers, *De Onze-Lieve-Vrouwekathedraal van Antwerpen*, Antwerpen 1996 p. 120